

Justis- og Beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep.
0030 OSLO

Deres ref.:

Vår ref. (saksnr.):
23/108 - 16

Saksbeh.:
Marte Stine Skinnerlien

Dato:
13.04.2023

Høringsuttalelse om Straffelovrådets utredning NOU 2022:21 — Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten, fra Oslo kommunes råd for kjønns- og seksualitetsmangfold

Oslo kommunes råd for kjønns- og seksualitetsmangfold er rådgivende overfor byrådet og bystyret i Oslo, i saker som angår kjønns- og seksualitetsmangfold. Rådet har rett til å uttale seg saker som angår kjønns- og seksualitetsmangfold. Uttalelsene skal følge saken til det organet som avgjør saken endelig. Rådet ønsker å legge frem sitt syn på overnevnte høring, for å belyse hvordan saken påvirker personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet og organisasjonene som representerer denne sammensatte gruppen.

Rådet avgir følgende uttalelse:

Rådet for kjønns- og seksualitetsmangfold viser til den tilsendte høringen om reform av straffeloven kapittel 26. Rådet ønsker særlig å uttale seg om forslagene knyttet til samtykkelov, avkriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester, hallikparagrafen, seksuell lavalder og beskyttelse av unge mot seksuell utnyttelse.

Samtykkelov

Rådet er positive til den foreslåtte endringen i definisjonen av seksuell omgang uten samtykke. Rådet mener endringen er i tråd med den allmenne rettsfølelsen og vil harmonisere lovverket.

Avkriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester

Det er uenighet om sexkjøpsloven blant mennesker som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Dette meningsmangfoldet speiler seg også i rådet. Rådet ønsker derfor ikke å ta et tydelig standpunkt for eller mot forslaget om avkriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester.

Rådet opplever at Straffelovrådet i stor grad tar det for gitt at mennesker som selger sex er (cis-)kvinner og at mennesker som kjøper sex er (cis-)menn. Det stemmer ikke overens med virkeligheten. Flere undersøkelser har vist at transpersoner og personer med kjønnsinkongruens har betydelig større sjanse for å selge sex i løpet av livet enn resten av befolkningen. Det finnes også en stor gruppe menn som

selger sex til menn, inkludert unge gutter som selger sex til voksne menn. Disse gruppene får i liten grad hjelp i dagens systemer og tas sjelden hensyn til i utformingen av lovverk og hjelpeapparat.^{1 2 3 4}

Videreføring av hallikparagrafen

Det er bred enighet i rådet om at hallikparagrafen må reformeres. Rådet mener det er underlig at Straffelovrådet ønsker å videreføre hallikparagrafen i dagens form, særlig uten videre drøfting om dette i utredningen.

Hallikparagrafen kriminaliserer i dag for eksempel utleiery som leier ut lokaler til mennesker som selger sex. Dessverre opplever mange mennesker som selger sex at politiet pålegger deres utleiery å kaste dem ut, under trussel om at utleiery ellers kan tiltales etter hallikparagrafen. Dette fører til at mennesker i sårbare situasjoner lever i permanent usikre boforhold.

Hallikparagrafen gjør det også ulovlig for mennesker som selger sex å for eksempel hjelpe hverandre med husleie eller tilbud om lokale. Dersom tre bekjente som selger sex velger å dele kostnadene for leie av et lokale, kan alle tre i dag tiltales etter hallikparagrafen for å ha tilrettelagt for de to andres salg av seksuelle tjenester, selv i tilfeller der dette kan gi alle tre tryggere arbeidsforhold enn å selge sex alene. Rådet mener dette virker åpenbart urimelig.

Mange som selger sex kvier seg dessuten for å kontakte politiet om hjelp dersom de opplever vold eller overgrep fra kunder, fordi de risikerer at politiet kontakter deres utleiery og at de mister lokalene sine. Dette svekker rettssikkerheten deres ytterligere.

Hallikparagrafen, slik den praktiseres i dag, gjør stor skade på sårbare mennesker som selger sex, og svært lite skade på bakmenn og kriminelle organisasjoner som utnytter mennesker til salg av sex og menneskehandel. Rådet mener hallikparagrafen trenger en tydelig reform, slik at den ivaretar tryggheten til de svakeste og faktisk målrettes mot organisert kriminalitet og menneskehandel.

Trygghet for papirløse som selger sex

Mange papirløse migranter selger seksuelle tjenester. Disse risikerer å bli anholdt og deportert dersom de kontakter politiet om for eksempel vold eller overgrep fra kunder. Rådet mener Straffelovrådet bør legge føringer for tydeligere praksis der papirløse migranter som selger sex skal kunne kontakte hjelpeapparatet og politiet uten å frykte deportasjon.

Seksuell lavalder og beskyttelse av unge mot seksuell utnyttelse

Rådet er positive til flere av endringene Straffelovrådet har foreslått. Rådet støtter presiseringen om straffefrihet dersom partene er nære i alder og modenhet, og er positive til at høringsutkastet har tatt med seksuell berøring.

Rådet er sterkt kritiske til å senke den seksuelle lavalderen fra 16 til 15.

¹ Amundsen (2019). "Forsker om mannlig sexhandel: – Dette snakkes det ikke om". <https://forskning.no/sex/forsker-om-mannlig-sexhandel--dette-snakkes-det-ikke-om/1280858>

² Bjørndal (2010). "Et usynlig marked? En feltbeskrivelse om gutter, menn og transpersoner som selger sex". <https://www.prosentret.no/publikasjoner/2015-og-for/2010/et-usynlig-marked-en-feltbeskrivelse-om-gutter-menn-og-transpersoner-som-selger-sex>

³ Haus (2017). "– Transpersoner er overrepresentert i sexindustrien". <https://www.nrk.no/sorlandet/-transpersoner-overrepresentert-i-sexindustrien-1.13651143>

⁴ Roig (2020). "Prostitusjon: Også de usynlige er så mye mer enn det du ser". <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/JJnxGR/prostitusjon-ogsaa-de-usynlige-er-mye-mer-enn-det-du-ser>

Å senke den seksuelle lavalderen fra 16 til 15 vil være særlig skadelig for barn og unge som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Dette er en problemstilling og en gruppe som Straffelovrådet virker å ha oversett eller ha lite kjennskap til. Gjentatte studier fra ulike land viser at barn og unge som er skeive, transpersoner/personer med kjønnsinkongruens, eller på andre måter bryter med normer for kjønn og seksualitet debuterer seksuelt tidligere og er betydelig mer utsatt for seksuelle overgrep fra voksne.^{5 6 7 8}

Mange av disse barna lever i et krysspress der de fortsatt er “i skapet”, opplever stor skam knyttet til sin egen seksualitet, har få jevnaldrende venner som deler deres opplevelser, og i mindre grad enn andre barn har trygge voksne de kan snakke med om seksualitet og forelskelser. I altfor mange tilfeller ser vi dessverre at disse barna risikerer seksuell utnyttelse fra voksne. Dersom disse barna opplever ubehagelige eller krenkende seksuelle situasjoner, kan det være mye vanskeligere for dem å si fra til voksne, fordi de risikerer å bli “outet” eller å måtte fortelle mennesker rundt dem om sin identitet. Disse barna behøver et særlig vern.

Å beholde en seksuell lavalder på 16 år, med en presisering av straffefrihet dersom partene er nære i alder og modenhet, vil gjøre det fullt mulig for en 15-åring å utforske sin seksualitet med en 17 år gammel kjæreste — men uten at 15-åringen risikerer utnyttelse fra godt voksne mennesker.

Straffelovrådet har påpekt at det fortsatt vil være ulovlig å utnytte et maktforhold eller en ubalanse i makt for å oppnå en seksuell relasjon. Men i mange situasjoner vil det være svært vanskelig å bevise at det har foreligget en maktforskjell som er så stor at relasjonen blir lovstridig. Aldersforskjeller er derimot enkle å bevise.

Rådet er også bekymret for at rettsapparatet ikke vil ha kjennskap til den maktubalansen som kan foreligge i en relasjon som bryter med samfunnets normer for kjønn og seksualitet. Dette kan for eksempel forekomme i en likekjønnet relasjon der den yngre parten er i skapet og frykter å bli «outet», eller der den eldre parten har mye erfaring og nettverk i miljøet, som den yngre frykter å bli utestengt fra dersom hen ikke går med på en seksuell relasjon.

Rådet kjenner dessverre til mange tilfeller der tenåringer som bryter med normer for kjønn og seksualitet har blitt presset inn i seksuelle relasjoner med voksne som er >10 år eldre enn dem, der det er vanskelig å bevise utover all rimelig tvil at relasjonen har hatt et sterkt innslag av maktmisbruk, men der det kan være mulig å straffeforfølge relasjonen fordi den yngre parten er under 16. Å senke den seksuelle lavalderen fra 16 til 15 vil gjøre situasjonen verre, for en gruppe som allerede har forhøyet risiko for å oppleve overgrep og seksuelle krenkelser fra voksne.

Straffelovrådet nevner at både Sverige og Danmark har 15 som seksuell lavalder, og at det er hensiktsmessig at seksuell lavalder harmoniserer på tvers av våre naboland. Rådet mener dette er et svakt argument, all den tid seksuell lavalder er 16 i Finland og 14 på Island. Dagens situasjon, der den

⁵ Anderssen et al. (2021). “Seksuell orientering, kjønns mangfold og levekår. Resultater fra spørreundersøkelsen 2020”. https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2825850/Seksuell_orientering_kj%25C3%25B8nns_mangfold_levek%25C3%25A5r.pdf?sequence=2&isAllowed=y

⁶ Friedman et al. (2011). “A Meta-Analysis of Disparities in Childhood Sexual Abuse, Parental Physical Abuse, and Peer Victimization Among Sexual Minority and Sexual Nonminority Individuals”. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3134495/>

⁷ Træen et al. (2016). “Sexual Debut Ages in Heterosexual, Lesbian, Gay and Bisexual Young Adults in Norway”. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12119-016-9353-2>

⁸ Brown et al. (2015). “Intimate Partner Violence and Sexual Abuse Among LGBT People”. <https://ncmedr.org/wp-content/uploads/2017/09/Intimate-Partner-Violence-and-Sexual-Abuse-among-LGBT-People.pdf>

norske seksuelle lavalderen er et år høyere enn Sverige og Danmarks, virker også å i liten grad forårsake konkrete praktiske problemer.

Rådet anerkjenner problemstillingen knyttet til å ha "to" seksuelle lavaldrer i dagens lovverk, en på 14 og en på 16, der strafferammen for seksuell omgang med et barn rett under 14 og et barn som nettopp har fylt 14 spriker veldig. Rådet aksepterer imidlertid ikke premisset om at den eneste løsningen på dette er å innføre én felles seksuell lavalder på 15. Det finnes mange andre mulige løsninger som ivaretar rådets bekymringer. Noen få eksempler er:

- Å ha 16 som eneste seksuelle lavalder, der seksuell omgang med en person under 16 straffes i tråd med Straffelovrådets forslag rundt seksuell omgang med personer under 15.
- Å øke strafferammen for seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 og presisere at alder skal være differensierende ved straffeutmåling, slik at seksuell omgang med et barn som nettopp har fylt 14 skal straffes strengere enn seksuell omgang med et barn på 15 år og 11 måneder.
- Å innføre en ny, ekstra aldersgrense på 15, slik at loven får tre kategorier med ulike strafferammer:
 - Seksuell omgang med barn under 14
 - Seksuell omgang med barn mellom 14 og 15
 - Seksuell omgang med barn mellom 15 og 16

Disse tre forslagene har ulike fordeler og ulemper, og det finnes også mange andre alternativer man kan tenke seg. Rådets poeng er at det ikke er nødvendig å senke den seksuelle lavalderen til 15 for å ivareta tryggheten til barn mellom 14 og 15.

Til slutt stusser rådet over at Straffelovrådet i så sterk grad argumenterer for at den seksuelle lavalderen må senkes til 15 for å ikke krenke barn og unges rett til seksuell selvbestemmelse. Rådet opplever ikke at dette prinsipielt henger på greip med resten av argumentasjonen i utredningen. Straffelovrådet argumenterer for eksempel for å videreføre aldersgrensen på 18 år for å definere (ulovlig) barnepornografi, og for at kjøp av seksuelle tjenester fra barn under 18 fortsatt må kriminaliseres strengt. Når det kommer til å sende seksuelle bilder av seg selv til en samtykkende mottaker eller å selge sex har altså Straffelovrådet akseptert at barns behov for vern mot utnyttelse er sterkere enn deres (prinsipielle) rett til seksuell selvbestemmelse.

Rådet er helt enige i at barn og unge trenger vern mot seksuell utnyttelse fra voksne, og vi støtter Straffelovrådets vurdering om å videreføre en aldersgrense på 18 år i de ovennevnte tilfellene. Men Straffelovrådet har ikke argumentert overbevisende for hvorfor prinsippet om seksuell selvbestemmelse må trumfe vern mot utnyttelse for 15-åringer i seksuelle relasjoner, når det motsatte skal gjelde for 17-åringer som ønsker å sende seksuelle bilder til samtykkende voksne mottakere.

Begrepsbruk

I tråd med byrådetts i Oslo sin vedtatte handlingsplan «Stolt og fri – handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold 2020-2023» ønsker rådet at følgende ordlyd benyttes for å omtale målgruppen: personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet; eller kjønns- og seksualitetsmangfold. Bruken av forkortelser som lhbtqi+ personer (lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, interkjønnpersoner, queerpersoner og andre skeive) ønskes brukt der det er snakk om helt spesifikke subgrupper under paraplybetegnelsen ovenfor.

Rådet ser fram til å følge saken videre.

Med vennlig hilsen

Marit Johanne Bjerke

rådsleder

Kopi til:

Byrådsavdeling for helse, eldre og innbyggertjenester